

Received	Reviewed	Published	Doi Number
03.04.2018	25.04.2018	30.06.2018	10.18298/ijlet.2784

Anatolian Kyrgyz Person's Name Dictionary Study

Rabia Şenay ŞİŞMAN¹

ABSTRACT

Names include a sound-meaning relation that is formed with presupposition and blended with social approaches. These are shaped or evolved according to each community's own traditions and beliefs and they arrive to our age within the frames of hundreds years of traditions and social taste. It is important to follow the traces of evolving in the naming traditions through the person's names that comes with the social change and developments and it also has importance to keep the records of the meanings of these names. In this respect we attempted to design a glossary to have the knowledge of state and meaning of the local words after the mutual effects of Anatolian Turkish and the Central Asian Turkic language, with which the people of Ulupamir have ties, to each other. In order to determine the loss of meaning and the changes in sound and meaning data that originates from the field is considered important. The aim of the study is to present the contemporary sound-meaning features of the person's name as a glossary in order to reach to the cultural heritage of the Kyrgyz people from Van province Erciş region via naming traditions. The research is conducted with surveys and interviews and is mostly pursued with descriptive studies and the data used is maintained from the sample group formed by random choice. The cultural influences that are intertwined with the naming traditions contains rich sources that can be helpful for many social discipline. In this writing that draws attention to the semantics of the words that are used in naming the aim was to provide data for the evaluation of the Turkic onomastics and it was deemed important to contribute to the disciplines that are related to linguistics as well as contributing to the social researches.

Key Words: Ulupamir locals' person's names, naming traditions, person's name dictionary, linguistics, onomastics

Anadolu Kırgızlarının Kişi Adları Sözlük Çalışması²

ÖZET

Kişi adları, ön kabulle oluşmuş ve toplumsal yaklaşımlarla harmanlanmış bir ses-anlam örüntüsüne sahiptir. Bunlar yüzyılların gelenek ve sosyal beğeni çerçevesinin sınırlandığı imkânlarla günümüze ulaşan dil-kültür unsurlarındandır. Bu yüzden kişi adlarının, tabiat, inanç, sosyal ve fiziki çevre, insanî ve toplumsal ilişkiler ağı gibi birbirinden farklı unsurlarla kurulu bağları olduğu kabul edilebilir bir gerçekliktir. Önlenemez sosyal değişim ve gelişim karşısında ad verme geleneğinin idrak ettiği evrim izlerinin kişi adları üzerinden takibi ve tespit edilmiş anlamların kaydedilmesi önemlidir. Bu itibarla Anadolu Türkçesiyle Ulupamir Halkının bağlı olduğu Orta Asya Türk dilinin karşılıklı tesirleri sonrası kişi adı kapsamındaki yerel sözcüklerin içinde bulunduğu hâl ve anlam bilgisine ulaşma amacı doğrultusunda bir sözlük denemesi tasarlanmış; anlamla ilgili değişimleri yerinde belirleme maksadıyla saha kaynaklı verilere öncelik tanınmıştır. Çalışmadaki amaç Van-Erciş bölgesine yerleşmiş Anadolu Kırgızlarına özgü kültürel mirasa, ad tasarrufları açısından ulaşabilmek ve kişi adlarının ses-anlam özelliklerini sözlük boyutunda ele alabilmektir. Kelime-anlam çözümlemeleri üzerine kurgulanmış çalışmada anket ve görüşme modeline dayalı incelemeler ön görülmüş ve ağırlıklı olarak betimsel yaklaşımlar tercih edilmiştir. Bulguların saptanmasında rastlantısal seçme işlemi ile oluşturulan örnekleme grubu verileri kullanılmıştır. Kişi adlandırılmalarına tedahül etmiş kültürel etkiler, sosyal yönlü pek çok disiplinin ilgi alanına uyumlu kaynak çeşitliliği barındırmaktadır. Ad koymada kullanılan sözcüklerin anlamsal görünümüne dikkat çekmek istenen bu yazıda Türk onomastiğinin değerlendirilmesine veri katkısı sağlama amacı gözetilirken dil bilimiyle ilintili çalışmalar yanı sıra sosyal araştırmalara da fayda sunabilme önemsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ulupamir Halkı kişi adları, ad verme alışkanlıkları, kişi adları sözlüğü, dil bilimi, özel ad bilimi.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, rs.sisman@alparslan.edu.tr

² Bu çalışma, Muş Alparslan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: BAP- MŞÜ16-EMF-G03/2018

1. Giriş

Türklerin ad verme ile ilgili ritüelleri ana yurttan tarih sahnesine çıktıkları devre dek uzanan bir geçmişi ve bu geçmiş ile ilintili birikimleri barındırır. Tasarruf edilmiş hayvan adları, tabiat kaynaklı adlandırmalar, kavmi-târihi adlar hep bu dönemin yaşam alışkanlıklarını, din görüşünü ve kültür birikimini yansıtır. Dünyayı algılayış biçimi ile dil arasındaki kurulu bağın adlara ilişkin takibinde, baskın eğilimlerin belirlenmesi için söz konusu bu birikimden hareketle, günümüze ait izdüşümleri belirlemek mümkündür.

Kişi adı tercihleri, toplum ve bireyin sosyal ve kültürel gelişim ve değişimlerin tespit edilebildiği sosyal bir yansıdır. Çalışmada varılmak istenilen, adı geçen topluluğun kişi adlarını yaklaşık anlamlarıyla sunarak, dil ve anlama ilişkin çoklu disiplinlerin türlü amaçlarına malzeme kazandıracak verileri kaydedebilmektir.

VI. yüzyılın ikinci yarısında Kırgızların Göktürk Kağanlığının idaresi altında bulunan Kırgızlar (Saray, 1993: 16), Uygur Kağanlığının kurulmasıyla Uygurların hakimiyetleri altında yaşarlar. 839-924 yılları arası kısa bir bağımsızlık tecrübeleri olmuş ve kağanlıklarının son bulmasıyla beraber Ötüken'den ayrılmışlardır. Gömeç, Moğol istilasından sonraki dönemlerde Tanrı Dağlarını yurt edindiklerini söyler (2002: 20-29). Bir müddet Cengiz Han devletinin, daha sonra da Çağatay Hanlığı himayesinde kalan Kırgızlar, en son Hokand Hanlığı idaresi altında iken önce Çin, sonra Rus egemenliğini tanımak zorunda bırakılmıştır. Günümüzde Kuzey Türkçesi olarak sınıflandırılmış Kırgız Türkçesini konuşan halkın çoğunluğu Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsız olan Kırgızistan Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Kırgız Türk dili Afganistan, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti idaresi altındaki Doğu Türkistan'da ve son olarak, Türkiye sınırları içinde müstakil küçük halk toplulukları tarafından konuşulmaktadır.

1987 yılında gerekli yasal ve fiziki düzenlemelerin yapılmasıyla, önceki adı Altındere olan Van-Erciş'e bağlı Ulupamir Mahallesi kalıcı olarak ikamet ettirilen Pamirli Kırgızların kavim ya da ulus adlarının köküne ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir araştırmada, Pulleyblank /+Iz/ şeklindeki çoğul ekinin getirilmesiyle yapılan kelimenin *kırk kabile* anlamı ile kullanıldığını ifade etmiştir (Pulleyblank, 1990). Gömeç, Türklerde topluluk adı olan kavim adlarının konulurken sayı ile düşünüldüğü eğilimine uygun olarak *Kırgız* adının *kırk* sayısından çoğul anlamında bir türev olduğuna işaret eder (2011: 5-6).

Ad vermede tasarruf edilen kelimeler hem özel hem de tür adı şeklindedir ve bunlar yapısal olarak basit, türemiş ya da birleşik kelimeler olabileceği gibi cümle, deyim ve kalıp ifadeli şekiller ile de kurulu olabilirler. Bu kelimelerin anlam boyutu yanında temel, yan, zıt, çok anlamlılık gibi yönleri bulunmadığından ve yalnız sözlük anlamlarıyla değil ait oldukları kültür kaynaklı dinî, mitolojik, millî muhtelif anlamları da potasında eriten kullanımlara sahip bulunduğu dilde mevcut diğer göstergeler gibi bir başka dile çevirisi tam olamaz. Bu itibarla sözlük bölümünde verilen anlamlar daha çok yaklaşık anlamlı bir çerçevede gerçekleştirilmiştir. Kırgız isimlerinin dil bilimsel anlam bakımından analizi için Clauson Etimolojik Sözlüğü ile Türk Dil Kurumu; Kişi Adları, Derleme ve Kırgız Sözlüklerine ve Pamir Ağzı üzerine yapılmış bir tez çalışmasının sözlük kısmına (Pekacar, 1995) başvurulmuştur.

Sözlük bölümü içinde yer alan kelimeler, listelerdeki ön adlar arasından seçilirken, Türkçe köklü yalın ad ile en az bir ögesi Türkçe olan birleşik ad olması göz önünde tutulmuştur. Bu bölümde ses değişimine uğramış bazı yabancı köklü kişi adlarına yer verilmiş ve kelimelerin sözlük anlamı yanı sıra mecazî ve yakın anlamları da düşünülmüştür. Bunda amaç, kişi adı olarak tercih edilmiş kelimelerin içerdiği varsayılan anlamları topluca görebilme isteğidir.

2. Amaç

Çalışmanın amacı Van Erciş nüfusuna kayıtlı Ulupamir Mahallesi Halkı arasında tasarruf edilen kişi adlarını ve anlamlarını yaklaşık çerçevede de olsa belirleyebilmektir.

3. Yöntem

Anket ve görüşme modeline dayalı ve ağırlıklı olarak betimsel yaklaşım ile belgesel tarama yöntemi (Akbaş, 2005) kullanılmış incelemenin ilk aşamasında, araştırma sonuçlarını genellemek istediğimiz bütün demek olan Ulupamir Mahallesi Halkı üzerinden evrene temsil yeterliliği kabul edilen örneklem çerçevesi, rastlantısal seçme işlemi ile oluşturulmuştur. Daha sonraki aşamalar ise Ulupamir Mahallesi 2017 Anayasa Referandumu Seçmen Listesi'nde bulunan adlar ile örneklem grubu adları ve bu grubun verdiği cevaplar doğrultusunda şekillenmiştir.

4. Evren ve Örneklem

Kişi Adlarını konu edinmiş bu çalışma, Kırgız Türk dilinin uzantısı olan Kırgızların Ulupamir mahallesiyle ilgilidir. Van-Erciş ilçesine 32 km uzaklıkta kurulu Ulupamir Mahallesi sakinlerinin son 30-25 yıl aralığı içindeki kişi adını içeren bilgi ulaşımı 16 Nisan 2017 Anayasa Referandumu Seçmen Listesi esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu doküman ile, 18 yaş ve üstü, evren kapsamında kabul edilmiş mahalle halkı kadın ve erkek adları elde edilmiş ve bu belgedeki ön adlar nüfusta geçtiği biçimde dikkate alınmıştır.

Çalışmada evren bağlamında değerlendirilen Ulupamir Mahallesi sakinleri 2015 TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerinde 785 erkek, 749 kadın olmak üzere 1534 kişi olarak belirtilmiştir. İlgili yerleşim biriminde hane sayısı 288 şeklindedir.

5. İnceleme

Mahalle halkı kişi adları için seçmen listesindeki adlar Evren Grubunu oluşturması açısından öncelikli olarak verilmiştir. Örneklem çerçevesinden rastlantısal olarak seçilen örneklem grubunun adları ve bu grubun verdiği cevaplar doğrultusunda oluşmuş diğer ön ad listeleri alfabetik olarak belirlenmiştir. Ön ad tespiti sonrası gruptan adların konulma bilgisi istenmiş ve verilerin anlam çözümlemeleriyle kişi adı sözlük çalışması oluşturulmuştur.

5. Bulgular

Seçmen Listesi kadın kişi adları arasında geçen sözcüklerin köken bilgisi aşağıdaki gibidir:

Arapça (Ar.): 84
 (Ar.+ Ar.): 3; Sahipcemal örneğinde olduğu gibi
 Arapça + Türkçe (Ar.+ Türk.): 17; Recepbibi örneğinde olduğu gibi
 Arapça + Farsça (Ar.+ Fars.): 8; Hâldâr örneğinde olduğu gibi
 (Türk.+ Ar.): 8; Aysel örneğinde olduğu gibi
 (Fars.): 30
 (Fars.+ Fars.): 7; Afsercan örneğinde olduğu gibi
 (Fars.+ Türk.): 13; Gülbibi örneğinde olduğu gibi
 (Türk.+ Fars.): 7 Çınğül örneğinde olduğu gibi
 (Fars.+ Ar.): 9 Gülsenem gibi
 Farsça < Hintçe (Hin.): 1; Şeker örneğinde olduğu gibi
 Ermenice (Erm.): 1; Torun örneğinde olduğu gibi
 İbranice (İbr.): 3 Meryem, Marcan
 Moğolca (Moğ.): 3; Maral örneğinde olduğu gibi
 Rusça (Rus.): 1; Ruhsana örneğinde olduğu gibi
 Yunanca (Yun.+ Türk.): 4; Tomarbibi örneğinde olduğu gibi

Seçmen Listesi erkek kişi adları arasında geçen sözcüklerin köken bilgisi aşağıdaki gibidir:

Arapça (Ar.): 183
 (Ar.+ Ar.): 16; Nurmehmet örneğinde olduğu gibi
 Arapça + Türkçe (Ar.+ Türk.): 20; Razıbay örneğinde olduğu gibi
 Arapça + Farsça (Ar.+ Fars.): 2; Mihri Abidin, Ahmetyar
 (Türk.+ Ar.): 1 Kulmehmet örneğinde olduğu gibi.
 (Fars.): 9; Dost örneğinde olduğu gibi.
 (Fars.+ Türk.): 6 Serkan örneğinde olduğu gibi.
 (Türk.+ Fars.): 2; Anılcan örneğinde olduğu gibi.
 (Fars.+ Ar.): 2; Şirgazi gibi
 İbranice (İbr.): 2; Süleyman örneğinde olduğu gibi.
 Moğolca (Moğ.): 1; Nayman
 Süryanice (Sury.): 1; Nisanbay (Ar. < Süry.+ Türk.)

Örneklem kümesinden Kırgızca olduğunu düşündükleri üç kadın ismi bilgisi istenmiştir. Bu dizide belirlenmiş kişi adları köken bilgisi aşağıdaki gibidir:

(Ar.+ Ar.) Köklü İsim Sayısı: 2; Matosman (< Mehmet Osman) örneğinde olduğu gibi.
 (Ar.+ Fars.) Köklü İsim Sayısı: 3; Selimcan örneğinde olduğu gibi.
 (Ar.+ Türk.) Köklü İsim Sayısı: 2; Sultanbiy örneğinde olduğu gibi.
 Farsça (Fars.) Köklü İsim Sayısı: 3
 (Fars.+ Fars.) Köklü İsim Sayısı: 3; Gülmiran örneğinde olduğu gibi.
 (Fars.+ Türk.) Köklü İsim Sayısı: 5; Dostkulu örneğinde olduğu gibi.
 (Fars.+ Ar.) Köklü İsim Sayısı: 1
 (Türk. + Ar.) Köklü İsim Sayısı: 3; Kurbanbek örneğinde olduğu gibi.
 Arapça (Ar.) Köklü İsim Sayısı: 31

Örneklem kümesinden Kırgızca olduğunu düşündükleri üç erkek ismi bilgisi istenmiştir. Bu dizide belirlenmiş kişi adları köken bilgisi aşağıdaki gibidir:

Arapça (Ar.) Köklü İsim Sayısı (Yalın Adlar "Ar." ve Birleşik Adlar: Ar.+Ar.) : 56; Mir Ahmet örneğinde olduğu gibi.

Farsça (Fars.) Köklü İsim Sayısı (Yalın Adlar "Fars." ve Birleşik Adlar: Fars.+Fars): 1
 Farsça + Türkçe Köklü İsim Sayısı: 6; Rizbebe örneğinde olduğu gibi.
 Arapça + Türkçe Köklü İsim Sayısı: 17; Ayubbay örneğinde olduğu gibi.
 Farsça + Arapça Köklü İsim Sayısı: 2; Evegül örneğinde olduğu gibi.
 Arapça + Farsça: 1; Nurgül örneğinde olduğu gibi.
 Latince (Lat.): 3 Volkan (< Fr. valcon < Lat.), Mital, Opol

Örneklem kümesinin beğendikleri Kırgızca kadın-erkek ismi

Bu belirlemede 89 beğenilen kadın kişi adından Türkçe kadın adı sayısı 30; 83 beğenilen erkek kişi adından Türkçe erkek adı sayısı 23'tür. Ad değişikliği yapılsa tercih edilecek Kırgız adları şeklindeki bir sorgulama gerçekleştirilmiş ve bu dizilimden elde edilen 94 kişi adı içinden 38'i Türkçe köklü olarak tespit edilmiştir.

Dinî eğilimler Arapça köklü sözcüklerin kullanım yoğunluğu Kırgız köklü sözcüklerin aleyhine olmuştur. Nitekim anket çalışmasında gruba en sevdikleri herhangi bir Kırgız ismi sorulmuş ve alınan cevaplar arasında Kırgızca olduğu sanılan isimlerin önemli bir kısmının Arapça ve az bir kısmının Farsça köklü olduğu görülmüştür. Beğenilen isimler arasında sıralanan Arapça ağırlıklı yabancı dil kaynaklı adların, Kırgızca sanılıp tercih edilenler arasında söylenilmesi, toplumca içselleştirilme düzeyini gösterme bakımından önemlidir.

5.1. Sözlükçe

Bu bölüm,

- Referandum Seçmen Listesi'nde Bulunan Adlar ve Örneklem Kümesinin Adları (Örneklem Kümesinin Cevaplarıyla İlişkili Olarak)*
- Kırgızca Olduğu Düşünülen Adlar*
- Beğenilen Adlar*
- Verilmek/Değiştirilmek İstenirse Düşünülecek Adlar Listesi'nde bulunan Türkçe ön adlar dikkate alınarak oluşturulmuştur.*

Ulupamir Mahallesinde konuşulan dil Kırgızcanın bir güney ağzı olan İçkilik ağzıdır. Kırgız Türkçesinin standart ağzının bütün ses ya da şekil özelliklerini taşıma açısından diğer güney ağzlarında olduğu gibi birtakım farklılıkları bünyesinde barındırır. Bu farklılaşımın başlıcaları, daha çok alıntılarda açık /e/ (è) ünlüsünün ortaya çıkışı, /ov/, /öv/, /uv/, /üv/ hecelerindeki ünlülerin kaymasıyla karşılaşılan diftong ve sonrasında, ikincil uzunlukların oluşumu şeklindedir (Kırgız, 2009: 2).

Düzlük Yuvarlaklık uyumu Ulupamir Kırgız dilinde düz ünlüden sonra düz, yuvarlak ünlüden sonra yuvarlak olacak şekildedir (İnan, 1965: 67-76). Kırgız Türkçesi bu baskın yuvarlaklaşma temayülü yönüyle Altay ve Tuva Türkçeleriyle benzerlik ihtiva eder.

(Çoğunlukla Kök ve Birleşik Ad Şeklinde Türkçe Olan Adlandırmalar Dikkate Alınarak Oluşturulmuştur. Birleşiklerdeki kelime anlamları birbirinden bağımsız olacak şekilde ilgili kelimenin hemen altında verilmiştir).

Abaş Çilli, sarı saçlı ve açık renk gözlü olan.

Abraş şekli de vardır.

Abdiş (Ar.) /+ ş okşama ekiyle/ Kulcuk

Abdulkaççi (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. İsyankârları itaat ettirenin kulu

Kamçı mec. Asileri itaat ettiren yiğitürk.

Âbide (Ar.) <Afide~ (f < p) Apide~ (a > e) Epide Abide

Acar (<Ar. A'cer) Kalın, kuvvetli; becerikli

Acuü < Hacuvü < Hacubü < Hacubi < Hacabibi / Hacibibi "Hacı hanım"

Ar. *hācc* "hacceden kimse" den *ā*'nın kısalması, *c*'nin düşmesi ve ünlü türemesiyle

Adır Bozkır

Adiye (<Ar. Hediyye) Armağan

Adiya kalın ünlülü şekli de vardır.

Afsercan ~ Efsercan (Fars.) Subay

Afsercan~ efsercan (Fars.) mec. Birleşik Ad. Subay

Efser: Taç

Agambuku, Agambugu (?) Agam bir sevgi sözcüğüdür.

Bugu: Geyiğin ya da Maralın erkeği; bir Kırgız kabilesinin adı; Kırgız halk takviminde bir ayın adı.

Agulak Türk. Birleşik Ad. Ak Oğlak

Aki Birinin alınmaz hakkı olan, hak.

Âkilhan Vekil han

Akimkul~Ekimkul Türk. Birleşik Ad. Akim~Ekim Vali; Sahibinkulu; diğer türevleri:

Akim~akim < hakim~hekim

Akivay~Akibay (Ar.+ Türk.) Hak; mec. Alınamaz hak; hak edilen zenginlik

Aksalkım Türk. Birleşik Ad. Ak Akasya.

/Salk-/: **Referandum Seçmen Listesi Sıralaması** Aşağı bakmak.

Aksu Kayalardan sızan tatlı ve berrak su.

Aktuu Beyazlı

Alduveri, Alduu Kuvvetli, muktedir, zengin;

Veri: Devamlı

Alime~ Elime < Halime (Ar.)

Almahan~Elmahan Türk. Birleşik Ad.

Altınay Türk. Birleşik Ad.

Altınçeç Türk. Birleşik Ad. Sarı petek

Amas, Amaz (?) (Fars.>) Namaz

Ambar ~ Enber < Ar. Enver

Anar, Anara ~Enar~Nar < (Enar Fars.) Nar

Apal İri, büyük, kocaman.

(a < o) Opal (?) (Fr. *opale* < Lat.) Bir çeşit değerli, yanar döner taş, aynı'ş-şems; bir çeşit ince pamuklu kumaş.

Apaz, Apas Avuç

Apcal Abul, ağır, yavaş

Apta (< Fars. Āfitāb) Güneş

Arapbay (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. Mensubiyet bildirir.

Arapbedir (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. Mensubiyet bildirir.

Arapeke < Arapege (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. Arap + sahip

Aras Türk. Kendisininmiş gibi sahip çıkılan; bulunmuş mal.

Astanavek < Āsitāne+ beg (Fars.+ Türk.) Beglerin başı

Aşı İşe yaramak.

Aşır (< Ar. 'aşr) Öğle ya da ikinci vakti.

Aşır Ali

Aşır

Atimbibi, Etimbibi <Hatimbibi (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. Seçilmiş

Bibi: Türk. Hanım, hanımefendi.

Akim (< Ar.) Hâkim

Akim: Vali

Altımış ~ Atmış Altmış Türk. (Babanın çocuğun doğumu esnasındaki yaşı ile ilgili bir addır).

Aybike~Aybüke Türk. Ay Hanım

Aybübü, Aybü, Aybi Ay

Bü, bi: Saygıdeğer

Aycan (< Türk. Ay+ Fars.) cān

Aycüce ~ Aycücü Filiz, tomurcuk

Aycüce ~ cücü: Kuş yavrusu

Aycüce ~ cücü: Tomurcuk, yeni ay

Aydalba Dile gelmez, denilemez.

/Aydalba-/ Söyleyememe

Aydatba /aydet-/ Türkü söylemek: Kıymetli Ses

Ba: Pahalı

Aydaş Gönüldaş

Ayda-: Takip etmek

Ayday Serbest

Ayfer (Türk. + Fars.) Ay parlaklığı, parlaklık.

Ayıl: Avlu

Ayılçı Serbest dolaşmayı seven

/Ay(ı)la-/: Dolaşmak

Ayim~ (i < ı) Ayım Hanım

Ayimhan: Hanımhan

Aykız Ay gibi kız

Aymbar, Ayımba Malik Hanım

Bar: Varlık

Aynur (Türk. + Ar.) Birleşik Ad. Ayın parlak hâli, parlak ay.

Aysel (Türk.+ Ar.) Işık seli

Aysulu Türk. Birleşik Ad. Güzel ay

Sulu: Güzel

Aysun Işıltılı(sın).

Aybattu (< Ar. haybat) (Baştaki /h/ ünsüzü düşmesiyle: *Acüü* < Hacuvü gibi) Heybetli

Aytbibi (< Ar.'ayd) Türk. Birleşik Ad. Bayram Hanım

Ayubbay (Ar.+ Türk.) Birleşik Ad. Zengin Eyyüp

Ayyüce (Eski Türk. *uçā* "sırt, arka", *y-* türemesiyle **yuça* > **yuca* > *yüce*) Işıltılı ululuk

Bagan /Bakan < Bagan Moğ./ Endamlı, güçlü yiğit

Bahtıgöl (Fars.+ Fars.) Gül gibi güzel talihli

Bakay Endamlı

Bakit (< Fars. Baht) Bu tür ses dönüşümü daha çok alıntılarda karşılaşılan durumdur) Talih, baht

Baktı (Fars.) Pahalı

Barazhan < Baraza+ han

Baraza: Meyve ağaçları dizisi

Barış < Bar- Türk. Yolculuk, yürüyüş

Başam (Ses kaynaşmasıyla) Bu akşam

Bavırşan, babırşan, babırğan (?) Puhucuk.

Bayram Bayram, büyük sevinç sebebi.

Bazarhan (Fars. + Türk.)

Beg/Bey (Büü~ Bi > Bey Türk.) Kelimenin ses kayması ya da düşmesi sonrası oluşmuş ikincil uzun ünlü durumundaki şekilleri kullanılmaktadır.

Begen- böğün~ (g > v) böven~ (ö > ü) bügen Türk. (Yuvarlaklaşma ile) Beğenmek

Begdi Türk.

Berdi < Verdi *teofor adlar* kapsamındadır: Egemberdi "Sahibim verdi", Hüdayiberge, Kerimverdi gibi kişi adları Allah'ın ad ve nitelikleriyle ilgilidir.

Besen Türk. Serpeleyen kar, şiddetli soğuklarda, uçuşarak yere düşen, çokince ufak buz parçaları; kırağı

Bese-n ~ besege: Şiddetli tipi

Beşbibi Türk. Birleşik Ad. Alın Ak Hanım

Beş: Hayvanların alınlardaki aklık

Bèzipe (< Vazife Ar.)

Bibigayrime Eski Türk. /kadğur+ mak > kayğur+ mak > kayur+ mak > kayır+ mak < *ka d+ mak “üzülmek, endişe etmek”/ Kelime sonuna Arapça “+ e” dişillik eki (?) (gayrim, gayrım, kayrım, kayrım) Kayrımı çok, acıyı kederi paylaşan hanım; hayırsever.

Bibikonul Türk. Birleşik Ad. Sakin olunmaya, misafirliğe elverişli hanım

/Kon-/: Sakin olunan

Bibisara Türk. Birleşik Ad. Mümtaz, seçkin hanım

Bibisure (Türk. + Fars.) İpekli hanım; şenlikli hanım

Sure < Sura: (Hindistan’daki *Sûrat* şehrinin adından) Bir çeşit ince ve yumuşak ipekli kumaş.

Sûr: Düğün, şölen, şenlik

/Sur-/: Mağrur bakışla bakmak

Bibiturhan Türk. Birleşik Ad. Saygın Hanım

Bilge Bilgin

Bogen Kabaran nehir ya da ırmak suyu

Bogen, bögen. bogen

Bogön, Bogon, boon Bugün

Borko Kaynayan

/Bork-/: Kaynamak

Bos (s < z : bis < biz) Boz

Böcök~ (ö > ü) Böcük Bildircin

Böcön~Böcün /Böcö-/: Böcök/Böcük/ Saklanmış

/Böcü-/: Çabuk ve şaşırmadan koşmak

Bugül~ (u > ü) Büğül Türk. Birleşik Ad. “Bu yıl”

Buğalça Yağmurdan sonra topraktan çıkan buğu, buğu parçası

/Buğa-l+ /

Buket (< Fr. Bouquet) Çiçek demeti

Burma Bürme Kıvrım, ince endam

Burul (u > ü) Bürül, incel, endamlı ol

/Burul-/: Dönmek.

Burul: Şakırdayan, gürleyen su

Bübü, *Bü* Şaman, bahşı

Büdü Telaş, helean

Bürül~ (ü > u) Burul Sabah ya da akşam vaktinin alaca karanlığı

Cakan ~ /Cak-;/ /Şak-/ Yakma, tutuşturma

Cambu, (u < ı) Cambı Gümüş para

Camış~ (i < ı) Camış~ (s < z) Camız Manda

Camış, Cemiş~ (ş > ç) Çemiç (Zura < Zühre gibi alıntı kelimelerde de ince sıradan kalın sıraya geçtiği görülmüştür). Yemiş, kuru üzüm; dut kurusu

Cemiş < yemiş: /Yem+ i+ ş/ okşama adı; küçültme eki ile

Canan (Fars.) Yâr.

Capar < Ar. Cafer

Carkın Parıltı ile, pırılıtlı

Carkın(ay): Nur topu; yeni ay; parlak ay

/Carkı-/: Parlamak

Cavidan (Fars.) Ebedî

Ceeñbey Muzaffer, galip olan bey

Cegembibi~ (g < k) Türk. Birleşik Ad. Şifalı bir bitki adı.

Çekembibi

Ceñibek Türk. Birleşik Ad. Yeni bey

Ceniş ~ Ceñiş (Kelime başındaki /y/ ünsüzü ötümlü ünsüz /c/ye döner.) Yeniş, Zafer

Ceñişbek Türk. Birleşik Ad.

Ceyren~ (y > ø) Ceren Karaca"

Ceren

Cıldız~Yıldız

Cımiñek Güleç

/Cımiñda-/: Gülümsemek

Cıpar Misk

Çıpar ~ (i < ı) Cıpar Sarışın mavi veya yeşil gözlü; çilli

Coldoşbay Türk. Birleşik Ad. Zengin yoldaş

Corovay Türk. Birleşik Ad. Arkadaş

Vay ~ (v < b) bay Zengin

Coven, Cevan (Fars.: Ses değişimiyle) Genç

Cumat~ Cumāt~ (u < e) Cemāt (Ar.) Cemaat, Topluluk

Cumavay~ (v < b) Cumabay (Ar.+ Türk.) Cuma

Bay Eski Türk. bāy, zenginlik, varlık.

Cumuş (c < y) Yumuş Hizmet; hizmet edilen

Cunus < Ar. Yunus

Cunuz (s < z) (?) Çimenlik: *kıts* < *kız*, *ğız* "kız" örneğinde olduğu gibi Kırgız dilinde s < z dönüşümü bilhassa sert ünsüzlerin ardından benzeşme sonucu gerçekleşir (Kılıç, 2003: 96). "bis < biz" gibi örneklerine istinaden "Cunuz" şekli düşünülmüştür.

Curus~ (s > z) *Curuz* (?) Ufak tefek

Cusun Biçim, eda

Cutankı Aç, bitap

/Cuta-/: Zayıflamak

Cürök < Yürek (Yuvarlaklaşma ile) Yürek, gönül.

Çaç Saç "Sarıçaç"

/Çap-/: Vurmak

Çapar: Vuran

Çalpan~ (a > o) Çolpan/Çolpon, Çulpan Türk. Venüs

Çeç:- çeş- Çözmek "Otuñçeç"

Çeçe Anne

Çeçe: *Efe*

Çığıty < (ı < a) Çağatay Bir kavim adına nispeten kullanılır.

Çıminek Ruhcuk, cancık

Çınıgöl (Türk.+ Fars.) Gerçek gül

Çıñi: Gerçek

Çıñi: Gözyaşı

Çınıhan çını < çini Porselenden mamul, piyale

Çını Porselen

Çileme Çisenti, saçmak, serpmek

Çilen Çisenti şeklinde yağın yağmur; aza, üye, vekil; çukur yer

Çimilek Gizli sözcük, fısıltıcık

Çoşbay (< Fars.) Cüşiden; Eski Türk bāy Zengin çoşku

Çöçö Cıvcıv

Çöçül Söğüt ağacının kabuğundan yapılmış

Çüçül Filiz, körpe, tomurcuk

Çüçül: Küçük kuş, serçe

Çürpö <çürpö *metatez ile*< çöbürö (?) Ufak tefek

Deryabay (< Fars. Deryā) Birleşik Ad. Deniz, bereketli.

Bay Eski Türk bāy, zengin.

Doktobibi Türk. ("Tokto" kelimesinin başındaki /t/ sesi, /d/ ile sadalı hâle dönüşmüştür. "Tohto< Taçto" örneklerinde olduğu gibi aynı kelimenin arka damak seslerinin birbiri yerine geçmiş olduğu örnekler de vardır) Birleşik Ad. Salim, sağlam, sıhhatli efendi

Durdubibi Türk. Birleşik Ad. Duran, Sakin Hanım

Ece Abla

Egemberdi (Eski Türk. idi > idi > *iyi > iye ~ eg/ye) Türk. Birleşik Ad. Sahibimverdi

Egeşbey Türk. Birleşik Ad. İddiacı İddiacı bey

/Ege-/: Bilemek

Ekim < Ar. Hekim

Emanullah, Emenullah < Emānullah (Ar.)

Enel Bilye

Ėnēpiya < Hanafi

Epi < Epmek Öpüş, buse

/Ep-/

Ep Ustaca, akıllıca

Ergeş ~Ergeç Teke

Ergeşbay Türk. Birleşik Ad. Varlıklı teke

Ergeşbay: Yüce Zenginlik

Erkehan Türk. Birleşik Ad. Nazlı, nazlı alışmış, okşanmış hanım

Esel, Esal Soluk almak

Esen Salim, sağ

Evegül (Ar.+ Fars.) Havva Gül (Alıntı kelimelerde kalın ünlü ince sıraya geçebilmektedir: *Eyet* < Ayet, *Bēzipē* < *Bazıpa* (< Vazıfe gibi).

Eyetullah (Ar.) Birleşik Ad. Allah'ın ayeti

Ezullah (< Ar.) Azizullah Birleşik Ad. Allah'ın azizi

Ėarıvek < Ėarıbek < Ėarıbbek (?) Kimsesiz bey

Genceke ~ Gencege Yaşı küçük sözü büyük kimse

Geldibek (/k/ sesi burda /g/'ye dönüşmüş olsa da bu değişimin görülmediği örnekler daha çoktur: Keldibek, Kümüş gibi) Gelenbey

Gokoboy, Gokkoboy Değerli çiçek

Goko, *gokko*: çiçek

Boy, *bāy*: Zengin

Gulamnebi (Ar.+ Ar.) Birleşik Ad. Nebi kölesi

Guldahan (Fars.) Gül ağız

Gülal (Fars.+ Türk. Birleşik Ad.) Kırmızı gül

Gülapa (Fars.+ Türk. Birleşik Ad.) Gül hemşire; Gülabla

Gülasel (Fars.+ Ar.) Gül balı

Gülbayre (Fars. + Türk.) Kır gülü

Gülbibi (Fars.+ Türk.) Gül hanım

Güldan (Fars.) Gülden olan, güllük

Gülderhan (< Güli ter Fars.) Taze gül han

Gülbeyaz (Fars.+ Ar.)

Gülpembe Fars. Birleşik Ad. Pembe renkli gül, pembe gül.

Gülseyre (Fars. + Ar.) Görülmeye değer gül

Gülüzar Gül+ 'izār (Fars.+ Ar.) Birleşik Ad. Gül yanaklı

Gümüşay Türk. Birleşik Ad.

Gürpe Eski Türk. Körpe, Geç filizlenmiş bitki; geç olgunlaşan meyve, tazeliği üstünde olan, taptaze; yeni doğmuş.

Güzin (Fars.) Seçilmiş

Hacıbibi (Ar.) hâcc hacceden kimse"den â'nın kısalması, c'nin düşmesi ve ünlü türemesiyle" + Türk. Birleşik Ad. "Hacı hanım

Haldâr (Ar.+ Fars.) Hâldeş, arkadaşı

Halıkul~Halıkkul (Ar.+ "Eski Türk. kul "kul; köle" Hâlık olan Allah'ın kulu

Hamine Haminne Türk. Birleşik Ad. Hanım nine

Hasal İyi, salim

Hasal İyileşme, salim

/Hasal-/

Hasiyet (< Ar.) (خاصية) Özge, Mahsus

Hatun Atlas < Kadın Türk. + (Ar.) Birleşik Ad. Gök Hanım

Hoşbarmak (Fars.+ Türk.) Hoş; Eski Türk. bār

Hoşöl (Fars.+ Türk.) Hoş Ömrün hayırla nihayetlensin

Hoşvakt (Fars.+ Ar.) Hoş; (Ar.) vakt

Humar (< Ar. Humār) Baygın, süzgün (göz)

Husun (<Ar. Husn) Hüsün, güzellik

Iğbol (<Ar. Iqbāl) Baht.

İris~İrısıkı (<Ar.Rızık) Talih, rızık, mutluluk

İriz~(ı > i ; z > s) iris: Rızık

İrısıkul~İrısıkul bahtı kul

İrısıkul: Bahtı gül

İvadahan (< Ar. 'ibâdet) İbadethan

İlaşvek (< Ar. 'ilâc) Türk. beg < bey İlaçbeg

İlhan Moğol hükümdarlarının unvanı

İlkin İlk olarak; çocuklar arasında ilk doğan

Kaldıgaç (Eski Türk. karlıgaç, göçüşme ile kargılaç'tan kırlangıç < karlangıç < karlağuç) Kırlangıç

Kamçibeg Türk. Birleşik Ad. Asileri itaat ettiren yiğit

Kanıkey~Kañkay~Kañkıy Türk. Uzun boylu olmak, upuzun olmak

Kant (< Fars. Kānd) Şeker

Karaçaç Türk. Birleşik Ad. Siyah saç

Karı Yaşlı, büyük

Kavul (<Fars. Kābol: Yuvarlaklaşma sonrası b-f arası boğumlanma yaşanmış ve diş-dudak /v/ sesi ortaya çıkmıştır; Türkçe kelimelerde de aynı durum tespit edilmiştir: Taşvü < Taşbü) Kabil

Kayım Gizli

Keldibek Türk. Birleşik Ad. Gelen bey

Kırgızhan Türk. Birleşik Ad.

Kırğol Sülün

Kibire, Kivire Hareketlerinde ağır ya da yavaş olma

Kiçik Ufak

Kiçikbü Türk. Birleşik Ad. Ufak olmak

Koca Yaşlı, büyük

Koçkor Damızlık Koç

Koçkor: /koçko-r+ / mec. Atılğan

Koçkorvay Türk. Birleşik Ad. Atılğan, yol gösterici; rehber zenginlik

Bây: < Vay Zenginlik (/b/ sesi boğumlanma noktası yakın olan, diş-dudak sesi /v/'ye dönüşebilmektedir)

Konukbay Konokbay/Konukvay, Türk. Birleşik Ad. Zengin misafir

/Kon-/

Bây: (/b/ sesi boğumlanma noktası yakın olan, diş-dudak sesi /v/'ye dönüşebilmektedir: Vay) Zenginlik

Konul < Koñul Küçük çukur, oyuk

- Konur** < Koñur Kestane rengi
Korgolbay Türk. Birleşik Ad. Korunulan Zenginlik
 /Korgo-/: Korunmak; /korgolo-/: Bir himaye sayesinde saklanmak
Kosok, kosek Koza, pamuk kozası; lale
Kozu Kuzu, bala
Kökön İpek kozası
Kökül~ (ü < ö) kököl Yükseklik, yücelik.
Köyköl Süzül
 /Köykö-1-/ Süzölmek
Közöbay Türk. Birleşik Ad. Gözü tok
Kudaş~ (u > o) Kodaş³ ~ (k > h) Hudaş Kafa dengi, uygun arkadaş
Kutbibi Kutup yıldızı, yıldız hanım.
Kuttu Bereketli
Kutu: Çekmece
Kulay (< /Kul+ a-d- / > /kulay- /) Kul olmak.
Kulek Su kabı, su kovası.
Kurvan < Ar. Kurban
Kut Baht, mutluluk
Kutan Saban, ekin vakti
Kutan~ (u < ı) kıtan Boz balıkcıl; saka kuşu
Kutanbay Türk. Birleşik Ad. Verimli ekin
Köçik Küçük Enik.
Lalbibi (< Fars. Lāl+ Türk.) Birleşik Ad. Kırmızılı hanım
Semetay Manas kahramanlarından
Mademin < Ar. Muhammed < Mammat, Met, Mehmet + Emin Birleşik Ad.
Manas Destan kahramanı.
Marcak (< Fars. Mercūmek) Mercimek, mercek
Marcan (Ar. < İbr.) Mercan
Meñdigöl (Fars.) Bir çeşit ot
Merbet~ (b < v) Mervet (< Fars. *murvārid*) İnci.
Mèrek (< Ar. mubārek) Kutlu
Mèsteno (< Fars. mestāne) Mest, meste yakışır tarzda
Mihri (Fars.) Güneşe ait
Mihri (Fars.) Sevgi
Miyman (< Fars. Mihmān) Misafir
Misra (< Ar. Mısra) Dize
Mital Lat. Metal
Moncok~ (o < u; /m < b/ değişimi: Dudak ünsüzleri yanlarındaki ünlüyü yuvarlaklaştırır) Muncuk~
 Muncığ (Eski Türk monçuk) Boncuk
Muncak~ Munçak Hamam
Naymanhan (Moğ. Nayman) Batı Moğolistan'da yaşayan sekiz kabileden oluşan Türk topluluğu adı
Nevrullah (Ar.) Allah'ın nuru
Nilgün (Fars.) Mavi renkli
Nisanbay (< Süry. Nīsān) Verimli bahar
Nizamettin~Nozmidin (Ar.) Birleşik Ad. Dinin nizamı
Nursel (Ar.) Birleşik Ad. Işık seli
Nurselen Ar.+ *halk ağzı* Nur sesi
Nursen Parlak sen
Nusha (< nuska Ar.) nuşa) Muska
Nutku (< Ar. Nutk nispet eki -i ile; nutkī < nutku) Kelamlı

³ Kulcak/kolçak "Kola geçirilen bez"

- Oğuz** Türk. Bir kavime nispet edilen ad.
- Olca** Moğ. Kısmet
- Orozbebe**~ (o > u) Oruzbebe Fikir, fikir(li) hanım
- Orozbibi** (< Fars. Rûze + *bibi* Türk.) 'Oruç' hanım
- Oşur** (< Ar. āşar) Gelir, ondalık
- Oşur*: Büyük
- Orumbay** Türk. Birleşik Ad. Hasat; verimli hasat; gururlu
- Oru*: /or-u-/ Türk. Biçme, toplama
- Orunbay** Türk. Birleşik Ad. Bayındır yer
- Orunbay*: Zengin yaratılışlı
- Ot** Ateş,odun
- Otinçeç**, **Atınçeç** Türk. Birleşik Ad. Kızıl saç.
- Ötegen** Keskin olan, affeden.
- Önder** (*ön*'den geldiği belli olmakla birlikte kelimenin son kısmı açıklanamamaktadır)
- Pamir** (*Erkek kişi adı*) Yer adı.
- Pata** < Ar. Fâtîha ; selam
- Pahta** Fars. Pamuk
- Peren** Çoban yastığı da denilen bir tür bozkır bitkisi.
- Pista** Çekirdek
- Pistabibi*: Çekirdek Hanım
- Pista*~ *pistan*~ *pisik*: Kedi
- Ruhsana** "*Roksana*" Farsça kökenli bir ad olup Firdevsî'nin Şehnamesi'nde *Rüksan* Avesta dilinde *Ruşenk* şekliyle geçer. Şafak, gün doğumu, güneşin doğuşu anlamlarıdır
- Ruzbebe** (Fars.+ Türk.) Birleşik Ad. Gün hanım
- Salı** (< Ar.*yevmü sâlis* "üçüncü gün"den kısaltma yoluyla [?]⁴) Pazartesi ile çarşamba arasındaki günün adı, haftanın üçüncü günü.
- Salk-**: /salk-ı-m+ / Aşağı bakmak
- Sana** Özleme
- /Sana-/:* Özlemek
- Sapure**~ (u < i) Sapire~ (p < f) (<Ar. Sâfire: Yuvarlaklaşmayla) Safura: Konuk; ince güzel ses
- Sara** Mümtaz, seçkin
- Sârmenen** (Sâr < Saar < Sahar /*menen*/: Son ektir. "ile" anlamında) Seher ile
- Sartbiy** Sartlı bey
- Sart Afganistan'da Vakan bölgesinde yaşamakta olan halk.
- Satılmış**, **Satıvaldı**, **Satkın**, **Satunkul**, **Satuvvaldır**: Satık kelimesi bağlı anlamındadır. Bu itibarla *Satılmış*, *Satıvaldı*, *Satkın*, *Satunkul*, *Satuvvaldır* "*satu*: *Satış*": Bu adların tümünün mecazî anlamında Allah'a adanmışlık söz konusudur
- Sayım** Usta mızrakçı
- /Say-/:* Sançmak, batırmak
- Sayit**~ **Said** (< Ar. sa'id) Kutlu, uğurlu
- Sedep**~ (p < f) Sedef (<Ar. Šadef) Sedef
- Seher** (< Ar. Sehar) Şafağın sökmek üzere olduğu vakiTürk.
- Selki** Olgun kız, dilber
- Semer** Ar. Yemiş
- Semerkant** (*Kadın Adı*) Şehir adı
- Sepi** Çeyiz
- /Sep-i+ /*
- Sepire**~ (e < a; i < ı) Sapıra Saçan, dağıtan
- /Sep-i-r+ e/; /sapır-a+ /*
- Seragül** Fars. Birleşik Ad. Saray gülü

⁴ Şüpheli durum

Serki Genişleyen

/Serk-/: Genişlemek

Serke Teke; mec. kösemen.

Sevgi Muhabbet

Seyfel~ (f < p) Séypel (< Sıypa-l) Dokunulan, okşanılan, düzgün sürülen

Siype~-(i < ı; e < a) Sıypa-: Türk. (*Eyet* < *Ayet*, *Bézipe* < *Bazıpa* (< *Vazıfe*) gibi alıntılardaki kalın sıradan ince sıraya geçme Türkçe köklü kişi adlarında da yaşanır).

Okşamak

Siypil~ siypél: Okşanılan

Solun Dinlence, dinginlik

/Solu-n-/: Dinlenmek

Solun: Özge; ilgi çekici

Songül (Türk. + Fars.) Son doğan

Sono~Sona Yeşil başlı erkek ördek

Söykü~Söykö Büyük küpe

Söykü~ (ü < e) söyke: Destek

/Söykö-/: Sürüştürmek; eskiden hanımların ciltlerinin güzel ve gergin görünmesi için yüzlerine sürdükleri sıvı hâlindeki madde, düzgün.

Su Tazelik

Sulu Güzel

Suksur Kara Ördek

Süyünbay Türk. Birleşik Ad. Sevinç, Neşe Uyandıran Zenginlik

/Süyün-/: Sevinmek

Şağmaran, Şağmaran (Fars. *şāh-ı mārān* "yılanların pâdişâhu"ndan *şāh-mārān*) Bir masal kahramanı adı.

Şanay ~Şanoy (< Ar.+ şe'n: rütbe) + Türk. Birleşik Ad. Şanı ay kadar yüksek

Şarapat, (p < f) Şarafat Ar. Şerafet.

Şergazi (Fars.+ Ar.) Aslan gazi

Şerven ~ (v < b) Şerben Pek şeker

Tanju Türk hükümdarlarına Çinliler tarafından verilen unvan

Taşvü~ (v < b) Taşbibi; (v > uü) Toşuü < Eski Türk. tās Türk. Birleşik Ad. Taş hanım

Tatlılülü (Eski Türk. tātūg [< tat-mak] > *tati > tat+ (< Ar.) lu'lu') Tatlı inci

Taylak Tay, yeni doğmuş at yavrusu, genç kız.

Temurbay Türk. Birleşik Ad. Zengin demir, zengin cevher

Tesüü ~ (u < v) tesvü ~ (v < p, b) *Tespe* Tesbih

Tesvü (v < p) tespe

Tetti Gizli

/Tet-/: Kaybolmak

Tillehan < Far. Tille Altın (han).

Tille: Dağ ya da ağaç tepesi

Tivaldı (?) v < p, *Deyip aldı*

Tobak Toparlık

Töbek Tepe

Tobokel (< Ar. Tevekkül) Tevekkül

Tohta Yerleşik, sakin, dingin

Tohtobey Türk. Birleşik Ad. Kalıcı Bey

Tohtohoca, Doktobibi (d < t) ~ (a < o) Toktabibi Türk. Birleşik Ad. Dingin, Diri Hanım

Tolgay~ (a < o) Tolgoy Topluluk; olgunlaşmak; evirmek, döndürmek

/Tol-/: Olgunlaşmak

Tolgo- Burmak, döndürmek

Tolgon Okşanan, alışılan

Tomarbibi (< Yun. Tomari+ Türk.) Kağıt destesi

- Tomolon** Toparлак, tombul, gürbüz, küçük çocuk
/tomolo-/: Yuvarlamak
- Tonuk** Şeffaf, saf, duru, temiz
- Torgay** (Torgoy) Tarla kuşu
- Torgoy** (Torgay) Tarla kuşu
/Torgo-/: Çelme atma
- Totiya** (<Ar.) tūtyā) Sürme, düzgün.
- Toyçu** Şenlikçi
- Tonnuk**~Toyluk~Toyluk Şölenlik
- Töbek** Tepecik
- Törü:** Türk. Birleşik Ad. Yol, düzen
/Tör-/: Yaratmak
- Töröbay** Türk. Birleşik Ad. Tam zenginlik, tam verimlilik
- Törökul** Türk. Birleşik Ad. Mükemmele kul
- Törümkeldi** Türk. Birleşik Ad. Düzenim geldi, dirliğim geldi.
- Tulañ** Bir çeşit ot
- Tunay** Türk. Birleşik Ad. İlk ay
Tunay: İlk; ilk çocuk
- Tunuk** Donuk; mec. Durgun.
- Turat** Tepecik, yığın
- Turatbeg** Türk. Birleşik Ad. Sabit kadem bey
/Tur-/
- Turganbü** Türk. Birleşik Ad. Duran, sakin,dingin hanım
- Turgay**~Torgay Serçe
- Turgut** Dik; mec. Uyanık
Turgut: Dikmek, kaldırmak, uyandırmak
- Turgalı** Durma, kalma
/Turk-/: Takılıp kalmak
- Turhanbü:** Bü/bübü Kadın şaman, bahşi, saygın kişi
- Turkut**~Turgut Tutturmak, durdurmak.
/Tur-kut-;/ /tur-gut-/
- Turduü** < Turduvü < Turdubü (Diş-dudak sesi düşer ve yerini uzun ünlüye terk eder. *Acuü* < Hacuvü < Hacubü < Hacubi < Hacabibi; Taşüü < Taşvü < Taşbü < Taşbibi örneklerinde olduğu gibi).
/Tur-/
- Tursun,** Turson Dursun
/Tur-/
- Tuvar,** (u < o) Tovar (< Eski Türk tavar) Mal
Tovar: Kıymetli kumaş
- Tuverbü** Atlayan, geçen
Tuver-: Atlamak
- Tülen** Usta, mahir
/Tüle-/: Ustalaşmak, bir işi bitirmek.
- Türdüli,** Türdeli Biçimlilik
Türdü: Biçimli
- Uku,** Ugu, Uhu Puhu, bir tür kuş.
/Uğ-;/ /Uğ-/: Duymak, işitmek
Uğu: İdrak.
- Ulça**~ Uluça, Uluca Aile büyüğü
Ulça (?) urça, uğurluk
- Ulka**~ Uluka Ululanma
- Ulukbibi** Türk. Birleşik Ad. Büyük hanım

Ulumbeg ūlum < oğlum “I. tekil şahıs iyelik ekiyle” + beg

Umsun Özenmek

/Um-/: Özenmek

Umsur- Özenir olma

Umsuruk Düş kırıklığı

Unsun Muvaffak olsun

/Un- / ; /on-/: Muvaffak olmak

Usay Mahir ay; sakin ay

Us: Uz; sessiz, sakin.

Uygur Bir kavim adına nispeten kullanılır.

Üpel (Eşyanın) Mücevherli, en göz alıcı kısmı

Üriye Dişi Tay

Volkan (< Fr. valcon < Lat.) Yanardağ

Yakutbibi Türk. Birleşik Ad. Kırmızılı hanım

Lalbibi

Yaren (< Fars.) Yārān “dostlar” dan) Arkadaş

Yasemin (< Fars.) Yāsemīn) Bir çiçek adı

Zaylak Kısa boylu

Zayluk Güçlü

Zerrin (Fars.) Zer “altın” ve -in ekiyle zerin > zerrin) Altınlı

Zeyne (< Ar. Zeyn) “süs” “zeyn+ e” süs, bezek

Zeytün, Zātun Ar. Zeytin

Zınık Tutam, en ufak parça

Ziyauddin < Ar. Ziyā’ü’d-dīn

Zulğade ~ Zülhade (< Ar. zī’l-ka’de) Kamerî ayların onbirincisi

Zumret (Ar. *zumurrud*’den) Zümrüt.

Zumret, zümret: Nesil.

Zupun Daima İleri Görüşlü

Zupunbibi Çağdaş, Çağa Uyan Hanım

Zura Zöhre~Zühre (Ar.) Utarit

Züveyde~Zübeyde (Ar.) Cevher, zübde.

516 Madde başı kelime mevcuttur.

6. Sonuç

“Dil biliminde, göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir” (Saussure, F. 1998:111) belirlemesi, genel kabul görmüş olsa da, ses ve anlam ilişkisine yönelik Antik Yunan dönemine dek uzanan tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Örneklem kümesinin önemli bir kısmını öğrenciler ve ev hanımları oluşturmaktadır. Mahallenin %42,3’ü üç kuşaktır aynı köyde oturan sakinlerdendir. Kümenin %44,2’si 1000tl’lik bir geçim Standardına sahiptir. Bu kümenin %47’lik pay ile yarıya yakın kısmı Ulupamir’de doğan kimselerden oluşmaktadır. Ulupamir’e göç ettiğini belirten %55’lik dilime, ne zaman göç edildiği sorulmuş ve bunların %67’sinin 1982’de bu göçü gerçekleştirdiği anlaşılmıştır.

Ulupamir Halkının tarım ve hayvancılıkla ancak kendi ihtiyaçlarını karşılama nispetinde ilgilenmektedirler. Yalnız nüfus artışı ve okumuş genç nesil sayısının artması, yeni arayışları peşisıra getirmiş ve gelişmiş il merkezlerine doğru bir hareketlilik baş göstermiştir. Bu hareketlilik en çok 2015 yılı içinde yaşanmıştır. En fazla göç edilen il, %41,8’lik pay ile Ankara olarak belirlenmiştir. Göçlerin %34’ü iş değişikliği ve %25’i ekonomik yetersizliklerle ilgili olarak yaşanmıştır. Dolayısıyla üç-dört

kuşaktır Türkiye Ulupamir coğrafyasında bulunmakta olan göçmen halkı çevreleyen olumsuz ekonomik, sosyal ve jeo-politik koşulların, ıslahına ihtiyaç hissedilmektedir.

Ulupamir Kırgız Türklerinin ad verme alışkanlıkları ve ad vermede önem arz eden etmenler, dönem ve coğrafya değişmiş olsa da Türk ulusları için geçerli olan yaygın temayüller ile benzer bir seyirdedir. Kullanılan kişi adlarını belirleme aşamasında, *örneklem grubuna ait isimler* ile *beğenilen ve değiştirmek mümkün olsa konulması tasarlanan isimler* listesindeki kişi adları, genellikle Kırgız Türkçesi ses rengini koruyan yerel adlardan olup genç ve orta yaş kuşak tarafından yaşatılmaya çalışılan ad verme geleneğinin tezahürleri hükmündedir. Bundan ötürü Kırgız Adları için kültürel aidiyetin belirleyicisidir düşüncesine varmak mümkündür.

Kişi adlarının, tabiat, inanç, sosyal ve fiziki çevre, insanî ve toplumsal ilişkiler ağı gibi birbirinden farklı unsurlarla kurulu bağları muhakkaktır. Bahsi geçen bu bağlar münasebetiyle farklı disiplinlere malzeme çeşitliliği sunulmak istenen bu incelemede, Ulupamir Kırgız kişi adlarının dile özgü anlamsal çözümlenmeleri yaklaşık değerleriyle verilmeye çalışılmış ve Türk onomastiğinin yorumlanışına bir katkı sağlama amacı gözetilmiştir.

Kaynakça

Akbaş, Selçuk (2005). "Spor Bilimleri Araştırma Yöntemleri, Belgesel Tarama, Sunum Raporu", (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ümit Karlı), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Alimova J. (2011). *Türkiye Türkçesi ağızları İle Kırgız Türkçesinin* söz varlığı açısından karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı, İzmir.

Clausen Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford At The Clarendon Press.

Gömeç, Saadettin (2002). *Kırgız Türkleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Gömeç, Saadettin (2011). *Kırgız Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.

İnan Abdülkadir (1965), "*Kazak ve Kırgız Yazı Dillerinde Dudak Benzeşmesi (Labial Attraksiyon) Meselesi*" Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1964, sayfa. 67-76 Ankara.

Kılıç, Filiz (2003). "*Kırgız Türkçesinin İçkilik Ağzı*", Kök Sosyal ve Stratejik Dergisi, Vol. V., Num, 1. (Spring) s. 81-135.

Kırgız, Ayşe Nur (2009). "*Van Ulupamir Kırgız Ağzı Üzerine Derleme Çalışması (İnceleme-Metin-Sözlük)*" Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, (Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülşen Seyhan Alışık), İstanbul.

Pekaçar Çetin. (1995). *Pamir (Afganistan) Kırgız Türkleri Ağzı*, Doktora Tezi (Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Pulleyblank, Edwin G. (1990). "*The Name Of Kirgiz*", *Central Asiatic Journal*, 34, Weisbaden: 98-108

Saray Mehmet (1993). *Kırgız Türkleri Tarihi*, Yeni Türk Cumhuriyetleri Serisi-3, İstanbulSaussure, F. (1998). *Genel Dil biliminin Dersleri*. (çev. Berke Vardar) s.111- s. 114, Multilingual Yay., İstanbul.